

A close-up portrait of a woman with dark hair, wearing a wide-brimmed blue hat with a ribbon and a matching blue coat. She is looking slightly to the right with a soft expression. The background is a warm, textured, light brown color.

MARY CHAMBERLAIN
DE KLEERMAAKSTER
VAN DACHAU

ROMAN

Een aangrijpend verhaal over liefde, verraad en de wil om te overleven

Over het boek

Een aangrijpend verhaal over liefde, verraad en de wil om te overleven.

Londen, voorjaar 1939. De achttienjarige Ada Vaughan begint haar carrière als naaister bij een atelier in Dover Street. Ze is vastbesloten door te breken in dit vak – aan talent en wilskracht geen gebrek – ze moet alleen aan het juk van het gezinsleven zien te ontsnappen.

Een toevallige ontmoeting met de charismatische Stanislaus von Lieben opent deuren naar een wereld vol glamour en romantiek. Wanneer hij een reis naar Parijs voorstelt, negeert Ada elke waarschuwing over de naderende oorlog: dit is haar kans op een nieuwe start.

Ongerustheid verandert in wanhoop als de oorlog uitbreekt en de twee Frankrijk niet meer kunnen verlaten. En op het moment dat de Nazi's het land binnenvallen laat Stanislaus Ada aan haar lot over. Als ze wordt opgepakt, lijkt haar beroep haar redding te zijn: ze gaat werken als kleermaakster voor kamp Dachau. Maar deze beslissing zal haar tijdens de oorlog en zijn verwoestende nasleep blijven achtervolgen...

Over de auteur

Mary Chamberlain is geschiedkundige en heeft als zodanig diverse boeken gepubliceerd. Ook is zij Emeritus Professor aan de Oxford Brookes University. Ze heeft jarenlang afwisselend in Londen en op de Cariben gewoond en tegenwoordig woont ze met haar man, de politicoloog Stein Ringen, in Londen. Haar historische roman *De kleermaakster van Dachau* is haar fictiedebuut en verschijnt in twaalf landen.

Mary Chamberlain

De
kleermaakster
van Dachau

A.W. Bruna Uitgevers

Oorspronkelijke titel

The Dressmaker of Dachau

Copyright © 2014 by MS ARK LIMITED f/s/o Mary Chamberlain

Vertaling

Elisabeth van Borselen

Omslagontwerp

b'IJ Barbara

© 2016 A.W. Bruna Uitgevers, Amsterdam

ISBN 978 94 005 0614 5

NUR 302

De regels uit *The Highwayman* van Alfred Noyes zijn overgenomen met toestemming van de Society of Authors en de literaire agent van de erfgenamen van Alfred Noyes.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veeveelvoudingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

*Voor de kleintjes:
Aaron, Lola, Cosmo,
Trilby en hun Ba.*

Proloog

De aprilzon wierp lichtbanen op de verdikkingen in de zwarte zijde en veranderde deze in een zee van glanzend zwart, git-zwart, zilver en leigrijs. Ada keek toe hoe Anni haar hand langs de fijne, scherpe zomen van het jasje liet glijden en daarbij de warme stof volgde om vervolgens de corsage te betasten alsof de bloemblaadjes tere, levende bloesem was.

Ze droeg het jasje over een dikke wollen pullover en haar koksschort, dus het jasje zat strak bij haar schouders. Nee, wilde Ada zeggen, niet op die manier. Zo past het niet. Maar ze hield haar mond. Ze kon aan Anni's gezicht zien dat het jasje het mooiste was dat ze ooit had gehad.

Anni hield de sleutels van Ada's kamer in haar ene hand en een koffer in haar andere.

'Dag,' zei ze, en ze gooide de sleutel op de vloer en schopte hem naar Ada toe.

Ze liep weg zonder de deur dicht te doen.

Deel I

Londen, januari 1939

Ada tuurde in de gebroken spiegel die boven op de keukenkast stond. Met open mond en gespannen tong plukte ze haar wenkbrauwen met een roestig pincet. Haar gezicht vertrok en onder veel pijnkreetjes ging ze door totdat er slechts een dun boogje over was. Ze wreef er wat zalf op en hoopte dat het prikkende gevoel zou afnemen. Ze waste haar haren in schoon, warm water in de oude, gebarsten diepe wasbak, droogde haar haar af met een handdoek en maakte een scheiding aan de linkerkant. Ze was achttien en op deze manier leek ze ouder. Middelvinger, kam en rechttrekken, wijsvinger, krul. Drie golven naar beneden aan de linkerkant, vijf aan de rechterkant, vijf vlechten achter op haar rug, krulspelden en dan een haarspeld strak tegen haar hoofdhuid aan en de boel laten drogen.

Ada nam er de tijd voor. Ze opende haar handtas en rommelde erin totdat ze haar poeder, rouge en lippenstift vond. Niet te veel, omdat ze er dan te ordinair uitzag, maar genoeg om haar een fris en gezond uiterlijk te geven, net zoals die jonge meiden van de Women's League of Health and Beauty. Ze had hen in Hyde Park gezien met hun zwarte korte broek en witte bloes aan en ze wist dat ze op zaterdagmiddag oefenden op de speelplaats van de Henry Fawcett-school. Ze dacht erover om zich aan te melden. Het was goed om lenig en slank te zijn. Ze kon het uniform zelf maken. Ze was nu immers kleermaakster

en verdiende daarmee aardig. Ze deed haar lippen op elkaar om de lippenstift gelijkmatig te verdelen en keek of de krullen in haar haren bleven zitten terwijl het opdroogde. Ze pakte de spiegel en liep ermee naar de slaapkamer. De bruine piederde-poule rok met de omgekeerde plooiën en de crèmekleurige bloes met de emailen speld bij het kraagje zagen er goed uit. Het was ook goed tweed, een stukje stof dat Isidore, de kleermaker op Hanover Square, overhad. Ze was net vijftien toen ze daar begon. Goh, wat was ze toen een groentje. Ze raapte spelden op van de vloer en veegde stofpluisjes op. Haar gimpjes waren grijs van het krijt en haar jasje was een afdankertje met te lange mouwen. Vader zei dat het een slavenhok was, dat de dikke kapitalist die de boel bestierde haar uitbuitte. Ze moest opkomen voor haar rechten en lid worden van een vakbond. Maar Isidore had haar de ogen geopend. Hij had haar geleerd dat stoffen leefden en ademden, dat elke stof een persoonlijkheid en buien had. Zijde, zei hij, was koppig, batist was weerspannig. Kamgaren was taai, flanel was lui. Hij leerde haar hoe ze de stof zo moest knippen dat hij niet rimpelde of kreukelde, en legde uit over schuinte en zelfkant. Hij liet haar zien hoe je patronen maakte en waar je moest krijten en afspelden. Hij leerde haar hoe een naaimachine werkte, over garen en draad, hoe je een nieuwerwetse rits zo kon verwerken dat hij onzichtbaar werd onder de zoom en hoe je een knoopsgat en een zoom maakte. Een visgraatpatroon, Ada, een visgraatpatroon. Vrouwen die eruitzagen als mannequins. Het was een betoverde wereld. Prachtig haar en schitterende avondjaponnen. Zelfs onderbroeken die op maat werden gemaakt. Isidore had Ada die wereld laten zien, en ze wilde daar deel van uitmaken.

Maar daar was ze nog lang niet. Want doordat haar moeder een deel opeiste voor kost en inwoning, ze de kosten voor de bus naar het werk moest betalen en met de meiden wanneer ze haar loon kreeg naar Lyons voor thee en cake ging, bleef er niet veel over aan het eind van de week.

‘En denk maar niet dat je thuis kunt komen en dan de koningin uit kunt hangen,’ zei moeder tegen Ada, terwijl ze met haar gevlekte vinger naar haar wees, de knokkels ervan gerimpeld als een oude worm, ‘alleen maar omdat je kost en inwoning betaalt.’ Nog steeds moest Ada haar aandeel leveren qua afstoffen en vegen, en nu ze ervoor was opgeleid, moest ze ook nog de kleren maken voor haar familie.

Ada wist dat dit leven van zuinig aan doen, luizenkammen en afdankertjes niet was waar ze voor was gemaakt. Ze bevochtigde haar vinger en duim met haar tong, rolde haar Bembergkousen met de voorgevormde teen en hiel op en trok ze voorzichtig aan, zodat ze ze niet kapottrok en de naad kaarsrecht aan de achterkant zat. Kwaliteit is zichtbaar. Uiterlijk doet er toe. Zolang haar kleren er piekfijn uitzagen, kon niemand haar iets doen. Lippen samengeperst en neus in de lucht. Houding en gratie, net als de besten onder hen. Ada zou het ver schoppen, dat wist ze. Ze zou ook iemand zijn.

Ze zette de spiegel op de rand van de schoorsteenmantel en kamde haar kastanjebruine haar zodat het in golven viel. Ze zette haar hoed op, een klein, bruin, vilten geval, dat een van de hoedenmaaksters op het werk voor haar had gemaakt. Ze trok het een beetje naar voren en opzij. Ze trok haar nieuwe bruine pumps aan. Ze tilde de spiegel op, bewoog hem ietsje naar beneden en deed een stap naar achteren om het effect te bewonderen: perfect, modieus, verzorgd.

Ada Vaughan stapte over de drempel, nog steeds een beetje klam van het schrobben en boenen. De lucht boven haar was grijs, de schoorstenen braakten roetwolken uit. Rijteshuizen stonden aan weerskanten van de lange straat, de viezigheid bleef aan de gele bakstenen plakken en de bruine vitrages deden hun best om door de openstaande ramen te ontsnappen. Ada sloeg haar hand voor haar neus zodat de dikke mist van de Theems en de as van de talgsmelterijen niet in haar neus konden komen en zwart snot zouden achterlaten op de zakdoeken

die ze voor zichzelf had gemaakt en waarop ze in een hoekje AV had geborduurd.

Tikkend met haar hakken langs Theed Street waar de voordeuren openstonden zodat je naar binnen kon kijken. Dat waren fatsoenlijke huizen, brandschoon, keurige buurt, je moest 'iemand' zijn om daar te kunnen huren, zei moeder altijd. Iemand, mehoela. Moeder en vader zouden niet eens 'iemand' herkennen als hij pal voor hun neus zou staan. Een 'iemand' verkocht niet de *Daily Worker* op de stoep van Dalton's op een zaterdagochtend, en bad evenmin met een rozenkrans in de hand totdat haar vingers vol eelt zaten. Een 'iemand' schreeuwde niet tegen iemand anders, of mokte dagenlang in stilte. Als Ada moest kiezen tussen haar vader en moeder, zou ze telkens weer voor haar vader kiezen, ondanks zijn opvliegende karakter en frustraties. Hij wachtte niet op de verlossing in de hemel, maar hij wilde het in het hier en nu, een laatste zetje en het bouwwerk van vooroordelen en privileges zou in elkaar storten en dan zou iedereen in een wereld leven waar Ada hevig naar verlangde. Haar moeders verlossing kwam na de dood en een leven vol lijden en smart. Als ze op zondag in de kerk zat, vroeg ze zich af hoe iemand een religie kon maken gebaseerd op ellende.

Tikkend met haar hakken langs de brandweerkazerne en de zandzakken die buiten stonden opgestapeld in geval van nood. Langs het theater Old Vic waar ze gratis *Twelfth Night* had gezien toen ze elf was en in vervoering werd gebracht door de glanzende fluwelen kostuums en de geur van wolfram en sinaasappelschillen. Ze wist gewoon dat er een wereld lag besloten op dit toneel met de beschilderde panelen en het kunstmatige licht dat net zo echt en diepgaand was als het universum zelf. Make-up en illusies, haar hart ging uit naar Malvolio, omdat hij, net zoals zij, er hevig naar verlangde 'iemand' te zijn. Ze liep door over London Road, om St. George's Cross heen en vervolgens naar Borough Road. Vader zei dat er voor het eind

van het jaar oorlog zou komen en moeder bleef folders meemen die ze vervolgens hardop voorlas: 'Als je de sirene hoort, loop dan verder op gepaste wijze...'

Ada liep klikkend op haar hakken naar het gebouw en keek omhoog naar de letters die in zwart reliëf onder de nok van het gebouw stonden. BOROUGH POLYTECHNIC INSTITUTE. Ze friemelde wat aan haar hoed, deed haar tas open en weer dicht, ging na of de naad in haar kousen rechtzat, en liep toen de trap op. Onder haar armen en tussen haar dijnen plakte het, de klamheid die ontstond door zenuwen, niet het verse zweet dat je voelt nadat je hebt gerend.

In de deur naar lokaal 35 zaten vier glaspanelen. Ada tuurde erdoorheen. De tafels waren aan de kant geschoven en zes vrouwen stonden in een halve kring in het midden. Hun rug hadden ze naar de deur gekeerd en ze keken naar iemand die voor hen stond. Ada kon niet zien wie dat was. Ze veegde haar hand af aan haar rok, deed de deur open en stapte het lokaal binnen.

Een vrouw met een grote boezem, een parelketting om haar nek en grijs haar dat in een knot was gestoken, stapte uit de kring naar voren en strekte haar armen naar haar uit. 'En wie bent u?'

Ada slikte. 'Ada Vaughan.'

'Vanuit uw middenrif,' brulde de vrouw. 'Hoe heet u?'

Ada wist niet wat ze bedoelde. 'Ada Vaughan,' zei ze, hakkend.

'Bent u een muis?' galmde de vrouw.

Ada bloosde. Ze voelde zich klein en dom. Ze draaide zich om en liep naar de deur.

'Nee, nee,' riep de vrouw uit. 'Niet weggaan.' Ada wilde de deurkruk pakken. De vrouw legde haar hand op die van Ada. 'U bent al zo ver gekomen.'

De hand van de vrouw was warm en droog. Ada zag dat haar nagels goed verzorgd waren en roze waren gelakt. De vrouw

leidde Ada terug naar de andere vrouwen en plaatste haar in het midden van de halve kring.

‘Ik heet mejuffrouw Skinner.’ Haar woorden klonken helder, melodieus, dacht Ada, als een nachtegaal. ‘En hoe heet u?’

Mejuffrouw Skinner stond rechtop, een en al boezem, hoewel haar middel slank was. Ze hield haar hoofd schuin en haar kin was naar voren gestoken.

‘Zeg duidelijk uw naam,’ zei ze, terwijl ze glimlachte en knikte. Haar gezicht was toch vriendelijk, ook al klonk haar stem streng. ‘Ar-ti-cu-leer.’

‘Ada Vaughan,’ zei Ada met overtuiging.

‘U kunt eruitzien als een zwaan,’ zei mejuffrouw Skinner terwijl ze een stap naar achteren deed, ‘maar als u klinkt als een mus, wie neemt u dan serieus? Welkom, mejuffrouw Vaughan.’

Ze zette haar handen in haar zij. Ada wist zeker dat ze een korset droeg. Geen vrouw van haar leeftijd had zonder steun zo’n figuur. Ze ademde in: ‘Mmmm,’ trommelde met haar vingers onder haar ribben, deed haar mond open en zong: ‘Do, re, mi, fa, sol.’ Ze hield de laatste noot vast, haalde uit als een scheepstoeter totdat er nog slechts een nagalm in de lucht hing. Haar schouders ontspanden en ze liet de rest van de lucht ontsnappen met een zucht. Het is haar boezem, dacht Ada, dat is waar ze al die lucht bewaart, ze blaast ze op als ballonnen. Niemand kon zo diep inademen. Dat was niet normaal.

‘Sta rechtop.’ Mejuffrouw Skinner deed een stap naar voren en zei: ‘Kin omhoog, achterwerk spannen.’ Ze liep langs iedereen van de groep, kwam bij Ada en duwde met haar ene hand tegen de onderkant van haar rug en met de andere tilde ze Ada’s kin omhoog en naar voren.

‘Alleen als we rechtop staan,’ zei mejuffrouw Skinner, terwijl ze haar schouders naar achteren trok en haar boezem vooruitstak, ‘kunnen we onze stem verheffen.’ Ze liet haar r’s rollen. ‘En alleen als we onze stem verheffen,’ voegde mejuffrouw Skinner eraan toe, ‘kunnen we woorden duidelijk uitspreken.’

Ze draaide zich om naar Ada. ‘Mejuffrouw Vaughan, waarom wilt u leren voordragen?’

Ada voelde de warmte in haar nek omhoogkruipen, totdat haar oren prikten. Ze wist dat haar gezicht rood aanliep. Ze deed haar mond open, maar er kwam niets uit. Haar tong leek in de knoop te zitten. Ik wil ‘iemand’ zijn, dacht ze. Mejuffrouw Skinner knikte, ook al zei ze niets. Ze had eerder types als Ada gezien. Ambitieuus.

*

‘Ik dacht dat je een van de klanten was,’ had de respectabele mevrouw Buckley gezegd, ‘toen ik je daar zag staan, zo goed gekleed.’ Aangezien worden voor een van de klanten. Stel je voor. Ze was slechts achttien toen ze daar vorig jaar september was begonnen. Ada was een snelle leerling.

De respectabele mevrouw Buckley handelde onder de naam ‘Madame Duchamps’. Door haar lengte, hoekige heupen, gelakte nagels en bescheiden oorbellen maakte ze indruk met haar gesprekken over couture, ateliers en Parijs, pah! Ze bladerde door de pagina’s van *Vogue* en toverde baljurken en cocktailjurken uit rollen zijde en chenille die ze om slanke debutantes en hun gezette chaperonnes drapeerde en vastspelde.

Ada had het vak geleerd van Isidore en haar lef had ze van mevrouw B., zoals de andere meiden haar noemden. Terwijl Isidore wijs, aardig en grappig, ja, echt was, was mevrouw B. een en al kunstmatigheid. Ada wist zeker dat de respectabele mevrouw Buckley net zomin respectabel was als dat ze een mevrouw was, en dat haar teint net zo onecht was als haar naam, maar dat maakte verder niet uit, want wat ze niet wist over vrouwelijke vormen en hoe een stof viel, was niet het vermelden waard.

Mevrouw B. stond een stapje hoger op de ladder dan Isidore.

Parijs. Dat was de stad die Ada wilde veroveren. Ze zou haar modehuis ‘Vaughan’ noemen. Het was een modieuze naam, net als Worth of Chanel, maar met een Brits cachet. Dat was een ander woord dat ze had geleerd van mevrouw B.: cachet. Stijl en klasse ineen.

‘Waar hebt u Frans leren spreken, madame?’ De meiden moesten in het openbaar altijd ‘madame’ tegen haar zeggen.

Mevrouw B. had veelbetekenend geglimlacht, terwijl haar hoofd heen en weer draaide op haar lange nek. ‘Overal en nergens,’ zei ze. ‘Overal en nergens.’

Mevrouw B. herkende in Ada een harde werkster en een jonge vrouw met ambitie en talent. Ze sprak netjes en correct Engels. Ada werd het boegbeeld van de salon, madame Duchamps’ fris uitziende mannequin in de winkel, en de jonge societydames begonnen haar om advies te vragen over hoe ze hun kleding moesten dragen in plaats van mevrouw B., wier gezicht en middel met de dag pafferiger werden.

‘*Mademoiselle*,’ zei mevrouw B. dan tegen haar. ‘Trek de avondjapon aan.’

‘Die van dupionzijde, madame?’

Middernachtblauw met een halternek. Ada zou haar heupen vooruitsteken en naar voren schrijden, zich langzaam om-draaien, zodat haar blote rug goed zou opvallen, en dan zou iedereen zich verwonderen over hoe prachtig de stof de rondingen van haar figuur volgde, naar binnen en buiten viel, en dan uitwaaierde in een vissenstaart. Ze zou dan nog eens rond-draaien en glimlachen.

‘En nu de chiffon.’

Lagen mysterie met een tafzijden voering, oester- en parel-kleurig, een glans die duur aandeed. Ada hield van de manier waarop de kleding haar transformeerde. Ze kon vuur, water, lucht of aarde zijn. Een geest. Levensecht. Dít was wie ze was. Ze tilde haar armen op alsof ze de hemel omarmde en de stof zou in het ragfijne briesje wegdrijven; ze maakte een diepe bui-

ging en kwam dan weer omhoog als een bloem die in bloei stond, elke ledemaat een sensueel, soepel blaadje.

Ze stond in het middelpunt van de belangstelling, een levend beeldhouwwerk, een kunstwerk. Maar ook een schepper. Ze zou glimlachen en zeggen: 'Maar als je het hier inneemt, of hier een vouw legt, dan... voilà.' Met een zwierig gebaar van haar lange, slanke vingers en dat nieuwe woord 'voilà' dat ze op de juiste wijze gebruikte, voegde Ada haar eigen draai toe aan een van mevrouw B.'s ontwerpen en zorgde ze ervoor dat het moderner, meer begerenswaardig werd. Ada wist dat mevrouw B. haar zag als een aanwinst. Ze erkende haar vaardigheden en smaak, haar vermogen om klanten binnen te halen en hen in te palmen met een vlotte babbel. Dit laatste dankzij mejuffrouw Skinners vaardige lessen.

'Als je de stof in de schuinte knipt,' zou Ada zeggen, terwijl ze de jurk voor een klant omhooghield aan de diagonaal, 'kun je zien dat hij valt als een jurk van een Griekse godin.'

Gedrapeerd over de borst, één naakte schouder erbovenuit als een zeemeermin vanuit een zee van chiffon.

'*Non, non, non.*' Mevrouw B. klakte met haar tong en sprak in het Frans als Ada de grenzen van de fatsoenlijkheid oprekte. 'Daar is geen sprake van, mademoiselle. Het is hier geen *boudoir*, het gaat om een bal. *Decorum, decorum.*'

Ze richtte zich tot haar cliënt. 'Mejuffrouw Vaughan is nog een beetje onervaren, *naïve*, wat betreft de subtiliteiten van sociaal correct gedrag.'

Ze was dan misschien naïef, maar Ada was goede publiciteit voor Madame Duchamps, *modiste*, in Dover Street. Ada hoopte dat ze op een dag meer kon zijn dan een aanwinst, eerder zoiets als een zakenpartner. Ze had een aanzienlijke schare fans verworven. Haar talent viel op, de vloeiende lijnen en de evenwichtigheid van haar ontwerpen maakten haar beroemd. Ze wist Hollywood en de glamoureuze wereld van de sterren tevoorschijn te toveren en die alledaagse woonkamers binnen te

brenge. Ada werd haar ontwerpen, ze was er een wandelende reclameboodschap voor. De bloemetjesjurk voor overdag; het op maat gesneden mantelpakje; de verzorgde, gelakte nagels en de eenvoudige pumps; ze wist dat men naar haar keek als ze de winkel verliet en in de richting van Piccadilly slenterde, voorbij het Ritz en Green Park. Ze zou met klikkende hakken langsloupen met haar neus in de lucht, waarbij ze deed alsof ze in Knightsbridge of Kensington woonde totdat ze verlost was van nieuwsgierige bliken. Dan zou ze uiteindelijk naar het zuiden gaan, over de Westminster Bridge naar de wijk Lambeth en voorbij de grinnikende boefjes die hun neus in de lucht staken en op denkbeeldige hakken achter haar aan trippelden.

Eind april kwam de regen in bakken naar beneden. Hij trommelde op de leien daken in Dover Street. Stortbuien, opgepikt van de oceanen en losgelaten uit de hemel, sloegen neer op aarde en zochten een weg tussen de scheuren in het asfalt. Het water liep in donkere rivieren door de goten, kolkte in gaten in de stoepen en in de gebieden tussen de hoge, gestuukte huizen. Het spetterde van de paraplu's en de donkere hoeden van de voetgangers af en doorweekte de broekspijpen onder de regenjassen. Het water sijpelde in het leer van schoenen.

Ada greep haar jas, een zachte kameelharen mantel met een ceintuur, en haar paraplu. Ze zou door de zure appel heen moeten bijten en meteen links af moeten slaan om bus 12 in Haymarket te halen.

'Goedenavond, madame,' zei ze tegen mevrouw B. en toen stapte ze de doorweekte straat op. Ze liep in de richting van Piccadilly terwijl ze naar beneden keek om zo de plassen te vermijden. Een windvlaag greep haar paraplu en keerde hem binnenstebuiten, sloeg tegen de voorpanden van haar jas zodat ze wapperden en haar haren op doorweekte tentakels leken. Ze trok aan de verwrongen metalen baleinen van de paraplu.

'Staat u mij toe,' zei een mannenstem, terwijl er een grote pa-

raplu boven haar hoofd werd gehouden. Ze draaide zich om en haar gezicht raakte bijna dat van de man, heel even te dichtbij, maar lang genoeg voor Ada om het op te merken. Zijn gezicht was smal, wat werd benadrukt door een smalle, goed geknipte snor. Hij had een bril op met kleine, ronde glazen en erachter zagen zijn ogen er vriendelijk en bleek uit. Eendeneierenblauw, dacht Ada, licht genoeg om doorheen te kijken. Ze leken haar tegelijkertijd te verkillen en te beroeren. Hij deed een stap achteruit.

‘Het spijt me,’ zei hij, ‘ik probeerde u slechts te beschermen. Hier, hou dit eens vast.’ Hij gaf haar zijn paraplu en nam de hare van haar over. Zo te horen kwam hij van het vasteland in Europa, dacht Ada. Hij had een subtiel, gedistingeerd accent. Ada keek toe hoe hij de paraplu weer in model boog.

‘Niet helemaal zo goed als nieuw,’ zei hij. ‘Maar u kunt er weer even mee door. Waar woont u? Moet u nog ver?’

Ze begon aan een antwoord, maar de woorden bleven haar in de keel steken. Lambeth. Lambeth.

‘Nee,’ zei ze. ‘Dank u. Ik neem de bus.’

‘Laat me u naar de bushalte vergezellen.’

Ze wilde ja zeggen, maar was bang dat hij er bij haar op zou aandringen om te zeggen waar ze woonde. Bus 12 ging naar Dulwich. Dat was oké. Ze kon Dulwich zeggen, dat was respectabel genoeg.

‘U aarzelt,’ zei hij. Zijn ogen stonden lachend. ‘Uw moeder heeft u verteld dat u nooit met vreemde mannen mee moet gaan.’

Ze was dankbaar voor het excuus. Zijn accent was formeel. Ze kon het niet plaatsen.

‘Ik heb een beter idee,’ ging hij verder. ‘Ik weet zeker dat uw moeder dit zou goedkeuren.’ Hij wees naar de overkant van de straat. ‘Zou u mij willen vergezellen, mejuffrouw? Thee bij het Ritz. Engelser dan dat kan niet.’

Daar schulde geen kwaad in, of wel? Als hij niets goeds van

plan was, dan zou hij zijn geld niet verspillen aan het Ritz. Waarschijnlijk een weeksalaris. En het was bovendien in het openbaar.

‘Ik nodig u uit,’ zei hij. ‘Accepteer de uitnodiging alstublieft.’

Hij was beleefd, welgemanierd.

‘En in de tussentijd houdt het op met regenen.’

Ada kwam bij zinnen. ‘Is dat zo? Hoe weet u dat?’

‘Omdat,’ zei hij, ‘ik daar de opdracht toe geef.’ Hij deed zijn ogen dicht, strekte zijn arm boven zijn hoofd, stak zijn paraplu omhoog, balde zijn vuist en opende hem drie keer achter elkaar.

‘Ein, zwei, drei.’

Ada begreep er geen woord van, maar ze begreep dat het een andere taal was. ‘Dry?’ zei ze.

‘O, zeer goed,’ zei hij. ‘Dat vind ik leuk. Dus u accepteert mijn uitnodiging?’

Hij was charmant. Zonderling. Ze hield van dat woord. Het zorgde ervoor dat ze zich licht en zorgeloos voelde. Het was een doorzichtig woord, net als een sluier van chiffon.

Waarom niet? Geen van de jongens die ze kende zou er ook maar over denken om haar uit te nodigen voor het Ritz.

‘Dank u. Dat zou ik prettig vinden.’

Hij nam haar bij haar elleboog en leidde haar over de weg, onder de schitterende verlichte bogen van het Ritz, de lobby in met de kristallen kroonluchters en porseleinen jardinières. Ze wilde stilstaan en rondkijken, alles in zich opnemen, maar hij liep snel met haar langs de galerij. Ze voelde haar voeten zweven over het rode tapijt, langs de enorme ramen die versierd waren met stroken fluweel, tussen de marmeren pilaren door en een kamer in met spiegels, fonteinen en vergulde ornamenten.

Ze had nog nooit zoiets groots, zo rijk, zo glimmend gezien. Ze glimlachte alsof dit iets was waar ze aan gewend was.

‘Kan ik uw jas aannemen?’ vroeg een ober in een zwart pak met een wit schort voor.

‘Dat hoeft niet,’ zei Ada, ‘ik houd hem wel bij me. Hij is een beetje nat.’

‘Weet u dat zeker?’ zei hij. Een blos kroop in haar nek omhoog en Ada wist dat ze een blunder had begaan. In deze wereld gaf je je kleding aan hotelbediendes, lakeien en dienstmeisjes.

‘Nee,’ zei ze hakkelend, ‘u hebt gelijk. Neemt u hem alstublieft mee. Dank u.’ Ze wilde eraan toevoegen dat hij hem niet moest kwijtraken, de man op de markt in Berwick Street had gezegd dat het echt kamelenhaar was, hoewel Ada haar twijfels had.

Ze schudde de jas van haar schouders, terwijl de ober met het schort voor de jas van haar armen pelde en hem over zijn arm drapeerde. Ze was zich er ook van bewust dat het schudden van haar schouders langzaam en elegant was.

‘Hoe heet u?’ vroeg de man.

‘Ada. Ada Vaughan. En u?’

‘Stanislaus,’ zei hij. ‘Stanislaus von Lieben.’

Een buitenlander. Ze had er nog nooit een ontmoet. Het was – ze dacht diep na – exotisch.

‘En waar komt die naam vandaan? Waar hoort hij thuis?’

‘Hongarije,’ zei hij. ‘Oostenrijk-Hongarije. Toen het een keizerrijk was.’

Ada had slechts van twee keizerrijken gehoord, het Britse dat de inheemse bevolking onderdrukte en het Romeinse dat Christus had vermoord. Het was nieuws voor haar dat er meer waren.

‘Ik vertel dit niet aan veel mensen,’ zei hij, terwijl hij zich naar haar toe boog. ‘In mijn eigen land ben ik een graaf.’

‘O, echt?’ Ada kon er niets aan doen. Een graaf. ‘Bent u dat werkelijk? Met een kasteel en zo?’ Ze hoorde hoe gewoontjes ze overkwam. Misschien zou hij het niet merken, omdat hij een buitenlander was.

‘Nee.’ Hij glimlachte. ‘Niet iedere graaf woont in een kasteel.’

Sommigen van ons wonen in wat bescheidenere omstandigheden.’

Zijn pak, kon Ada zien, was duur. Wol. Als het Super 200 was, zou haar dat niet verbazen. Grijs. Goede snit. Discreet.

‘Welke taal sprak u wat eerder toen we op straat waren?’

‘Mijn moedertaal,’ zei hij, ‘Duits.’

‘Duits?’ Ada slikte. Niet alle Duitsers zijn slecht, kon ze haar vader horen zeggen. Rosa Luxemburg. Een martelaar. En diegenen die verzet boden tegen Hitler. Maar toch, vader zou geen Duitssprekend iemand in huis willen hebben. Houd op, Ada. Ze liep op de zaken vooruit.

‘En u?’ vroeg hij. ‘Wat deed u in Dover Street?’

Ada vroeg zich even af of ze zou zeggen dat ze haar kleermaakster had bezocht, maar toen bedacht ze zich.

‘Ik werk daar,’ zei ze.

‘Dat is zeer onafhankelijk,’ zei hij. ‘En wat voor werk doet u?’

Ze vond het niet prettig om te zeggen dat ze kleermaakster was, zelfs al was het op maat gemaakte dameskleding. Ze kon niet beweren dat ze modiste was zoals Madame Duchamps, nog niet. Ze zei wat er het dichtst bij in de buurt kwam.

‘Ik ben eigenlijk mannequin.’ Ze wilde eraan toevoegen: een *artiste*.

Hij leunde achterover in zijn stoel. Ze was zich ervan bewust hoe zijn ogen over haar lichaam gleden alsof ze een landschap was dat werd bewonderd of waarin hij zich kon verliezen.

‘Natuurlijk,’ zei hij. ‘Natuurlijk.’ Hij haalde een gouden sigarettenkoker uit zijn binnenzak, opende hem en boog zich naar Ada toe. ‘Wilt u een sigaret?’

Ze rookte niet. Ze was niet zo mondain. Ze wist niet wat ze moest doen. Ze wilde er niet een nemen en dan vervolgens erin stikken. Dat zou te vernederend zijn. Thee bij het Ritz was vol valkuilen, het maakte haar duidelijk dat ze nog veel moest leren.

‘Nu niet, dank u wel,’ zei ze.

Hij tikte met de sigaret op de koker voordat hij hem aanstak. Ze hoorde hem inhaleren en keek toe hoe de rook uit zijn neusgaten kringelde. Ze wenste dat zij dat kon doen.

‘En waar bent u mannequin?’

Ada was weer terug op bekender terrein. ‘Bij Madame Duchamps.’

‘Madame Duchamps. Natuurlijk.’

‘Kent u haar?’

‘Mijn oudtante was een klant van haar. Ze is vorig jaar overleden. Misschien dat u haar hebt gekend?’

‘Ik werk er nog niet zo lang,’ zei ze. ‘Hoe heette ze?’

Stanislaus lachte en Ada ving een glimp van goud in zijn mond op. ‘Ik zou het je niet kunnen vertellen,’ zei hij. ‘Ze is zo vaak getrouwd, ik kon het niet bijhouden.’

‘Misschien is dat waaraan ze is overleden,’ zei ze. ‘Al dat trouwen.’

Dat zou het zijn, volgens haar ouders. Ze wist wat ze zouden denken van Stanislaus en zijn oudtante. De moraal van een hyena. Dat was Duitsland voor ons. Maar Ada was geïntrigeerd door het idee. Een vrouw, een ‘losse’ vrouw. Ze kon haar geparfumeerde lichaam ruiken, haar lome gebaren zien, terwijl haar lichaam langzaam wiegend dichterbij kwam en snorde om affectie.

‘Je bent grappig,’ zei Stanislaus. ‘Daar houd ik van.’

Het was opgehouden met regenen tegen de tijd dat ze vertrokken, maar het was donker.

‘Ik moet je naar huis begeleiden,’ zei hij.

‘Dat is niet nodig, echt niet.’

‘Dat is het minste wat een heer kan doen.’

‘Een andere keer,’ zei ze, en ze besepte hoe bijdehand dat klonk. ‘Ik bedoelde het niet zo. Ik bedoel dat ik ergens anders naartoe moet. Ik ga niet rechtstreeks naar huis.’

Ze hoopte dat hij haar niet zou volgen.